

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Varga Béla: Gondolatok a nevelés tan értékelméleti megalapozásához. Szeged, 1922. 37—74 ll. (Acta Universitatis I. 2.)

Szerző 37 oldalon négy fejezet alatt fejti ki gondolatait és pedig:

I. fejezetben megállapítja, hogy a nevelésnek értékelméleti beállítása jelentős mozzanat a paedagogia történetében. Jelentősége azonban nem abban áll, hogy a nevelés célját értékelméleti módon sikerül megállapítani, hanem sokkal inkább abban, hogy a növendék lelki kifejlődését lehet és kell az értékfejlődés sorozatába beállítani. Így közelebbről az érzés, értelem és akarat irányában jelentkező lelkimegnyilvánulások a lélek önkifejlődésének tényeképpen jelentkeznek s helyes nevelés mellett az értékfokozatokon keresztül a nevelés céljának megközelítése felé haladnak (v. ö. 67 l.), ami nem egyéb, mint az erkölcsi akarat (52 l.) létesítése. (v. ö. 64 l. erkölcsi jellem.)

II. Fejezetben az értékelés mibenlétét iparkodik — gazdag forrás tanulmányok alapján — megállapítani s azt egyfelől az önfenntartás egyetemes feltételének mondja s törvényeiben pedig az önkifejtés normáit ismeri fel. Bizonyos fejlődési tendencia van a lélek mélyén, mely sajátos benső törvényszerűséggel vezet az egoizmustól az altruizmusig.

III. Fejezetben az értelmi fejlődéssel, az intelligencia kialakulásával foglalkozik, melyet szoros viszonyba hoz az erkölcsi érték fogalmával, amennyiben az intelligencia erkölcsi tartalma adja a nevelés szempontjából az igazi értéket. Megállapítja a többek közt a gyermeki lélekben a kialakulással kapcsolatban 1. az illuzió, 2. a phantazia, 3. az objektív értelem fokát. E harmadik fokon lép be az oktatás a nevelés egészébe.

A IV. Fejezetben az erkölcsi akarat fejlődését vizsgálja alaposabban. Ezt mondja egy helyen: „Ez az ontologico-axiologiai sorozat, melyet a psychogenesis tényei mutatnak, azonban megtanított egyuttal arra, hogy a fejlődés legmagasabb stádiuma az öntudatos akarat, melyhez ha hozzácsatoljuk, mint tartalmi vonást, a jó értékeszméjét, megkaptuk az erkölcsiséget, mint a lelkifejlődésnek s így a nevelésnek is egyetlen célját. (67 l.)

E kis tanulmány sokkal nagyobb horderejű, semhogyan ilyen röviden kellőképpen értékelhetnők s fölmutathatnók előnyeit s esetleges hiányait. Általában éles szemmel fogja meg szerző

a problémák lényegét. Olyan munkát végzett, melyet közelről sem lehet figyelmen kívül hagynia annak, aki a nevelés értékelméleti kérdéseivel komolyan foglalkozni óhajt. Egy pár észrevételt azonban el nem hallgathatok: a nevelés céljának megállapítását, mivel nem számol a vallás kérdésével, hiányosnak gondolom. A növendék (ember) társas volta nincsen kellő figyelembevétel sem az értekezésben, sem idézett forrásaiban s így inkább az *egyéni* van a hangsúly. A II. fejezetben az *önfentartás* és *önkifejlés* fogalmával kapcsolatban megjegyzem, hogy én az elsőben látom a kultúra gyökerét s a másodikban pedig a műveltség (civilisatio) alapját.

E derék munkát melegen ajánljuk olvasóinknak.

Dr. Kiss Elek.

A jelenkor szellemi válsága. Kritikai útmutató. Irta: Dr. Tavaszy Sándor. Kolozsvár, 1923. Minerva kiadás. 64. lap.

A mű célja vizsgálni korunk kulturális, illetve szellemi életének azon irányait, melyek a fejlődés normális menetét hátráltatják és megakadályozzák. Ilyen „válságokat” lát a szerző a vallás, a filozófia, a művészi alkotás és a tudományosság világában. Mindezekre azonban nem tér ki külön-külön, hanem négy jellegzetes szellemi mozgalmat tárgyal behatóan u. m. az irracionalizmust az okkultizmust, a Tagore-féle orientalizmust és az Einstein féle relativizmust s ezek okainak és következményeinek gondos vizsgálása közben fényt vet mai életünk nagy „válságaira”.

A fejtegetéseket a világos és szabatos előadás és könnyedség teszik élvezetessé és tanulságossá. Különösen érdekesek azok a szakaszok, melyek a keresztény vallásosságnak napjainkban érezhető krízisére vonatkoznak. Szerző a szakirodalom alapos ismeretével mozog e téren s élesen mutat rá azokra a „résekre”, amelyeket a keresztény kultúra „elkülsőiesedése” az európai ember lelkén ütött s így fogékonnyá tette idegen szellemi áramlatok befogadására és propagálására. Érdeme, hogy megállapításai mindig higgadtak és tárgyilagosak s így megbízható kalauz a tárgyalt irányok értékének megítélésében.

Úgy tudjuk, hogy e fejtegetések a ref. theologia által rendezett lelkészi továbbképző tanfolyamon adták elő. Ha úgy van, akkor a szerző igen jó példát adott, hogy miként lehet röviden és rövid idő alatt tartalmas, könnyen érthető s egy lelkészre nézve nélkülözhetetlen tájékoztatót adni a mai élet egy s más szellemi mozgalmának megértéséhez. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. Ára 20 leu.

Varga Béla.

Dr. Makkai Sándor: „Ird meg, Amiket Láttál.” Beszéd, elmélkedések, előadások. Cluj—Kolozsvár. 1923. Minerva. 185 l. Egy mélyen szántó, az életet és eseményeket nyitott szemmel vizsgáló vallásos léleknek a gondolatai állanak előttünk e

műben. Nagy részük egyházi beszéd alakjában jelenik meg és egy-egy súlyos problémát állít előnkbe. Az egyházi beszéd pedig céljánál és hivatásánál fogva nem igen alkalmas nagyobb problémák fölvetésére és megoldására, amire inkább a tudományos értekezés hivatott. De e mellett felfogásunk szerint nagyobb hiba az, hogy a problémák megoldásánál csaknem mindig érzetletileg dogmatikus felfogását s a biblia egyes helyeinek szimbolikus értelmezésével, nem azt hámozza ki, ami bennük van, hanem a maga gondolatait igyekszik belemagyarázni. Így pld. a „Judás” című elmélkedésben Jézus halála ugy van beállítva, mint az „isten végzés szükségképeni következménye” (91 l.) s Judás pedig a „drága halálnak az eszköze.” Vagy pedig a „Százados” című, különben igen szép lélektani megfigyeléseket és találó korrajzot nyújtó bibliamagyarázatban a századosnak Jézussal folytatott beszélgetéséből azt állapítja meg, hogy az a százados Jézust mindenható „Istennek” hitte. (110 l.) Sőt tovább menve azt állítja, hogy „keresztény voltunk *egyetlen* kriteriuma ez: mit látunk a Krisztusban?” Embert vagy Istent? „Keresztyének csak az utóbbi esetben vagyunk és lehetünk.” (112 l.) S még merészebben mondja, hogy „igazi és önértékű erkölcsiség kizárólag csak a Jézus Krisztusba vetett hitből fakadhat.” (113 l.) T. i. abból a hitből, amely Istent lát a Krisztusban. Mintha Jézus nem a szeretetet tette volna tanítványainak ismertető jegyévé. És Pál apostol is nem ezt mondaná: „Ha egész hitem volna is, úgy annyira, hogy a hegyeket elvinném helyökről, ha szeretet nincs bennem semmi vagyok.” I. kor. XIII. 2. És ugyancsak ő nem a szeretetet tette volna a legnagyobbá. U. o. 13. v. Így magyarázza bele Kajafás híres mondásába a helyettes elégtétel tanát. (134. l.) Ezeket az idézeteket szaporíthatnók annak igazolására, hogy az író a maga dogmatikus felfogását miképpen igyekszik a bibliába belevinni. Ebből aztán az következik, hogy érvelése mesterkéltnél erőltetett. Bizonyos szkolasztikus módszer vonul végig a legtöbb dolgozaton. Ez a módszer a beszédek külső alakján is meglátszik. Így az 50. lapon az „Ember alacsony-sága és Dicsősége” a 68. lapon az „Életöröm” c. beszédek részei 3—4 altételre oszlanak, ami az áttekinthetőséget zavarja.

De ahol a dogmák nem kötik meg a gondolatait, ott magasan szárnyal s önkénytelenül is magával ragad, mint a „Gazdag ifjú”-ról szóló ifjúsági istentiszteleten mondott beszéd, ámbár itt is a sok altétel zavarólag hat; vagy pedig „Hol van a te Istened” című adventi beszéd, amelyben az Isten után vágyakozó lélek mesterei rajzát adja. Ez áll különösen az Erdélyi Magyar irodalomról és a Bethlen G. öröksége című előadásban a magyar ifjúság neveléséről mondott részben, hol eszményi magaslatocon jár, hová mi is szívesen követjük. Különben igen érdekes, hogy mit ért az író Jézus istenségén. Érti „a láthatatlan Isten lelkének emberi életben való áldott megjele-

nését, kegyelmes lehajlását, megváltó kiadását, magához emelő atyai szerelmét." (112 l.) Ez pedig előnyére legyen mondva, messze van a niceai hittvallástól. A gondolatokban gazdag és termékenyítőleg ható művet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

V. A.

Márkos Albert, a kolozsvári főgimnázium tanára az V. g. o. részére latin tankönyvet írt, melyet a „Minerva” részvénytársaság adott ki. A tankönyv helyes módszerével a szakkörök teljes megelégedését érdemelte ki, úgy hogy Márkos megbízást kapott a VI. g. o. részére is a megfelelő tankönyv megírására. Gratulálunk.

„Unitárius Szószék”. Szerkeszti: Ürmösi József. XV. kötet. 1—4. sz. Az U. Sz. 1922. évi folyama anyagi okokból 1 füzetben jelent meg. Így is elismerés illeti Ürmösi József lelkes szerkesztőt, akinek erélyes föllépése tette lehetővé, hogy az egyet. unitárius lelkész kör ezen folyóiratában a folytonosság fenn ne akadjon. A jelen füzet különös gonddal van szerkesztve.

„Vasárnap Délután”. Szerkesztik és kiadják: Balázs Ferenc és Szentiványi Sándor. 1 füz. Ára 2 leu. Új vállalat, amely igen nemes célt tűzött maga elébe. A püspök úr ajánló szavai után novellák, elbeszélések ismeretterjesztő olvasmányok vannak benne a köznép számára. Csak nehogy teológus ifjainknak ilyen irányú működése akadályul szolgáljon komoly tanulmányaik végzésében.

„Evangelikus Néplap”. Egyh. és isk. időszakos lap. III. évf. Szerkeszti: dr. Fritz László, Klvár, Wesselényi-u. 11 sz. Egyes szám: 2 leu. Igen élénken szerkesztett, tartalmas lap, mely gazdag hirszolgáltatásával a legnagyobb figyelemre érdemes.

KÜLÖNFÉLEK.

Az U. I. T. választmányi ülése. Az U. I. T. 1923. február 12-én választmányi ülést tartott, amelynek főtárgya a K. M. anyagi biztosítása volt. A nyomdai és papir áraknak rohamos, szinte útólérhetetlen emelkedése ugyanis azt eredményezte, hogy az előfizetési és pártoló díjak megközelítőleg sem fedezik a kiadás költségeit. Az U. I. T. mint kezdő egyesület szintén nincsen abban a helyzetben, hogy a folyóirat fenntartására nagyobb áldozatokat hozzon, amelynek számadását a különböző pályadíjak amugy is megterhelik. Az egyháztól a múlt évre kapott 5000 leu segély sem nyújt elég biztosítékot az anyagi nehézségek leküzdésére. Ilyen viszonyok között ismét a lét és nem lét kérdése előtt állottunk. A választmány egy értelemmel úgy döntött, hogy a folyóiratot mindenestre fenntartja, mert hisz arra a mai időben, amikor annyira elvagyunk zárva minden irodalmi forrástól, még fokozottabb mértékben szükség van. Azonban tekintettel a súlyos anyagi körülményekre, csak három havonként három ívnyi terjedelemben jelenteti meg s előfizetési árát 60, a pártoló díjat pedig 100 leuban állapította meg. Hisszük, hogy olvasóink és előfizetőink megértik a kényszerhelyzet szülte, emez ideiglenes változtatást s nem csak az előfizetéseket pontosan beküldik, hanem újabb pártolók és előfizetők gyűjtésével a további fennmaradást lehetővé teszik.

Egyházi reformok. Az élet fejlődik s átalakítja az intézményeket is. Az idő hatalma, mint a víz ereje az erős sziklakat, úgy kikezdi a multak minden alkotását. Az emberek látása tisztul, szabadságvágya fejlődik, érvényesülési törekvése erősödik s mint a csira a legkeményebb burkolatot, úgy fészíti szét az útjában álló akadályokat. Tudományban és művészetben, társadalomban és politikában, vallásban és egyházban egyaránt megköveteli a maga jogait az élet és fejlődés. A történelemben ott következtek a legnagyobb katasztrófák, ahol a mesterségesen alkotott külső intézmények a lélek istenadta jogait föltartóztatni akarták érvényesülésükben. A forradalmak, a társadalmi harcok, politikai megrázkódtatások mind ennek az összeütközésnek a következményei. Éppen ezért ott, ahol ezeket a kisebb-nagyobb veszéllyel járó megrázkódtatásokat kerülni akarják, nem zárják el a nap életadó világosságát a fényt szomszjúhozó s élettől dagadó csiráktól, hanem a lassu fejlődés útjait megtisztítatni és egyengetni igyekeznek. De amilyen veszedelmes lehet az érvényesülni akaró élet visszafojtása, éppen olyan, sőt nagyobb kár származhatik abból, ha az élet csiráit védelmező burkolatokat idő előtt erőszakkal törjük fel vagy pedig az idő zordonságára nem figyelve, helyezzük el gyöngö palántáinkat. Szóval a mesterkéltséget, az „idő teljessége” előtt való